

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-2-7>

УДК 339.5:338.124.4(477)

JEL F14, F51, O52, H56

О. С. Процевят

молодший науковий співробітник відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: oksanayakhymets@i.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6713-2820>

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТОВАРНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ

З'ясовано, що товарний експорт є основним індикатором макроекономічної стабільності держави під час війни. Констатовано наявність глибоких структурних дисбалансів у динаміці товарного експорту. Визначено основні тенденції в динаміці експорту окремих товарів. Установлено, що динаміка географічної структури експорту України зазнала значних змін на користь західних регіонів і столиці, натомість згорнулася експортна активність на Сході та Півдні. Наголошено на прикладах Вінницької, Волинської, Львівської областей як центрів агропромислової та переробної активності. Підкреслено, що Київ відіграє роль логістичного та фінансового хаба. Констатовано втрату позицій південних регіонів через руйнування портової інфраструктури. Визначено, що спроба географічно переорієнтувати експорт на країни-члени ЄС, зокрема Польщу, Іспанію, Німеччину, супроводжується зменшенням обсягів торгівлі з Китаєм. Зауважено зростання ролі Румунії як альтернативного логістичного партнера. Наголошено на необхідності переходу від сировинного до технологічного експорту. Підкреслено важливість інституційного сприяння структурній трансформації. Констатовано, що формування нових стійких напрямів експорту є стратегічним пріоритетом післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: товарний експорт, географічна структура, зовнішньоекономічна діяльність, експортна політика, повоєнне відновлення, трансформація.

Protseviat O. S. DIRECTIONS FOR THE TRANSFORMATION OF THE COMMODITY AND GEOGRAPHICAL STRUCTURE OF UKRAINIAN EXPORTS

The article analyzes the transformation processes in the commodity and geographical structures of Ukrainian exports during the war. It shows that commodity exports serve as a key indicator of the state's macroeconomic stability during wartime. The author notes that the dynamics of the share of commodity exports in Ukraine's GDP demonstrate a consistent decline from 2021 to 2023, with partial recovery in 2024. The presence of deep structural imbalances in the dynamics of commodity exports caused by declining global demand, infrastructure destruction, and disruption of logistics chains is confirmed. Key trends in the export dynamics of individual goods are identified, including the preservation of a high share of agri-food products, a reduction in the export of mineral products, and stabilization in the wood processing segment. A significant decline in chemical exports accompanied by signs of recovery, indicating the sector's adaptive potential, is emphasized. The reduction in exports of ferrous and non-ferrous metals and related products, as well as in the machine-building sector, is detected. The article finds that the geographical structure of Ukraine's exports has undergone significant changes in favor of western regions and the capital, alongside a contraction of export activity in the East and South. The loss of positions by southern regions due to the destruction of port infrastructure is revealed. A shift in export geography toward EU countries, particularly Poland, Spain, and Germany, accompanied by a decrease in trade volumes with China, is identified. The growing role of Romania as an alternative logistics partner is emphasized. New prospects for cooperation with Italy and the Netherlands are outlined. The article shows that foreign economic activity is being shaped by flexible logistics strategies. The potential of machine-building exports as a driver of recovery is revealed. The need to transition from a raw-material to a technological export model is emphasized. The importance of institutional support for structural transformation is underlined. The formation of new sustainable export directions as a strategic priority for Ukraine's post-war recovery is confirmed.

Keywords: commodity export, geographical structure, foreign economic activity, export policy, post-war recovery, transformation.

Формулювання проблеми. Умови затяжної війни, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ в Україну, зумовили кардинальне переосмислення ролі товарного експорту як визначального елементу зовнішньоекономічної політики та індикатора макроекономічної стійкості держави. Значні втрати інфраструктурного та виробничого потенціалу, дебілізація логістичних ланцюгів і зміни глобального попиту призвели до суттєвого зменшення обсягів

експортних поставок, що супроводжується зміною товарної структури, географії зовнішньоторговельних потоків і механізмів регулювання. За таких умов особливої актуальності набуває необхідність переорієнтувати експортну політику відповідно до нових викликів і сформувати стратегію відновлення, орієнтовану на кількісне відтворення довоєнних обсягів експорту, ураховуючи глобальні зміни в торговельному середовищі.

Аналіз останніх досліджень. Останні наукові дослідження і публікації висвітлюють складні трансформаційні процеси, що супроводжують зовнішньоекономічну діяльність України в умовах війни, підкреслюючи виклики та потенційні напрями розвитку. Наприклад, Г. Шамборовський акцентує на тому, що внаслідок російсько-української війни зростають політико-економічні ризики для України та інших держав Європи, Близького Сходу, Азії, а також Північної та Південної Америки. Це своєю чергою негативно впливає на стабільність глобальних ланцюгів постачання і продовольчу безпеку у світі. Тому такий контекст формує зацікавленість більшості країн у стабілізації та активізації міжнародної торгівлі [1, с. 34]. Водночас А. Нечипорук, М. Котова та Д. Кочубей вказують, що головним завданням у контексті повномасштабної війни є пошук і налагодження нових транспортних маршрутів, використовуючи різні види перевезень: залізничні, автомобільні та морські. Це, на думку дослідників, забезпечить необхідні обсяги експорту агропромислової продукції та дасть змогу мінімізувати ризики, що виникли в умовах нестабільності [2, с. 29]. З. Пічкурова підкреслює, що, попри воєнні виклики, Україна володіє суттєвим торговельним потенціалом. Реалізація цього потенціалу, на думку вченої, потребує послідовної диверсифікації товарно-географічної структури зовнішньої торгівлі. Водночас важливою складовою цього процесу є удосконалення якості вітчизняної продукції, модернізація виробництва, а також формування сприятливих умов для розвитку підприємництва [3]. С. Ішук і Л. Созанський звертають увагу на виклики, пов'язані з експортною орієнтацією економіки в умовах війни та повоєнного відновлення. Науковці зазначають, що посилення залежності від зовнішніх ринків може становити загрозу національній безпеці, оскільки українська економіка стає вразливою до коливань світової кон'юнктури [4, с. 92].

Проте додаткового опрацювання вимагають актуальні аспекти товарно-географічної трансформації експорту України в умовах війни.

Метою статті є дослідження особливостей трансформаційних процесів у товарній та географічній структурі українського експорту в умовах війни.

Основні результати дослідження. У контексті затяжного воєнного протистояння, спричиненого повномасштабним вторгненням РФ в Україну, товарний експорт є індикатором зовнішньоекономічної активності та одним із провідних чинників макроекономічної стійкості держави. Тому особливої актуальності набуває необхідність адаптації експортної політики до змінених умов, оскільки умови війни, через які суттєво трансформовано логістику, структуру та географію зовнішньоторговельних потоків, актуалізують проблематику гнучкого реагування на нові виклики на рівні державного регулювання та на рівні окремих регіонів.

За таких умов комплексне осмислення змін, що відбулися у сфері товарного експорту, передбачає необхідність оцінювання його параметрів. Доцільним видається аналіз статистичних індикаторів, які відображають динаміку зміни частки товарного експорту у структурі валового внутрішнього продукту (ВВП), як одного з репрезентативних показників зовнішньоторговельної активності.

У динаміці 2021-2023 рр. виявляється чітко виражена тенденція до скорочення питомої ваги товарного експорту у структурі ВВП України, що свідчить про ослаблення орієнтованої на експорт компоненти національної економіки (рис. 1). Якщо у 2021 р. цей показник становив 34,1%, то вже у 2022 р. – 27,2%, а у 2023 р. – лише 20,0%. Однак незначне зростання до 21,9% у 2024 р., попри позитивну динаміку, не компенсує попередніх утрат і свідчить про глибокі структурні дисбаланси, зумовлені тривалим впливом воєнних чинників.

У контексті аналізу динаміки варто акцентувати на тому, що важливими причинами падіння частки товарного експорту у ВВП стали порушення логістичних ланцюгів, знищення або тимчасове виведення з експлуатації інфраструктурних об'єктів, утрата частини виробничих потужностей на тимчасово окупованих територіях, а також зниження глобального попиту на окремі категорії українських товарів.

Для виявлення основних трендів трансформації товарної структури українського експорту доцільним є аналіз динаміки експорту окремих товарів (табл. 1).

У 2021 р. загальний обсяг товарного експорту України становив 68 072 328,8 тис. дол. США, що було результатом сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, активної участі в агропродовольчих ланцюгах та стабільної діяльності агропромислового комплексу. У 2022 р., на тлі повномасштабного вторгнення РФ, експорт знизився на 35,2% – до 44 135 592,5 тис. дол. США, що обумовлено системною деструкцією логістики, руйнуванням виробничих об'єктів і скороченням попиту на окремі товарні позиції. Подальше зниження у 2023 р. (до 36 182 902,9 тис. дол. США) засвідчує стабілізацію на зниженому рівні та з поступовими ознаками адаптації. У 2024 р. спостерігається обмежене відновлення – до 41 733 116,1 тис. дол. США, що дорівнює 61,3% довоєнного рівня. Така динаміка свідчить про початок структурного переформатування товарного експорту.

Найбільш стійкою позицією залишається експорт продовольчих товарів та сировини для виробництва їх: з 27 708 932,3 тис. дол. США у 2021 р. він зменшився до 24 683 307,9 тис. дол. США у 2024 р., що становить 89,1% довоєнного рівня. Цей сегмент зберігає високу частку в експорті завдяки сталому попиту на зернові культури, олійну та харчову сировину на глобальних ринках. Зокрема, активізація експорту через альтернативні маршрути (наприклад порти Румунії, країн Балтії) стала визначальним чинником збереження експортної активності.

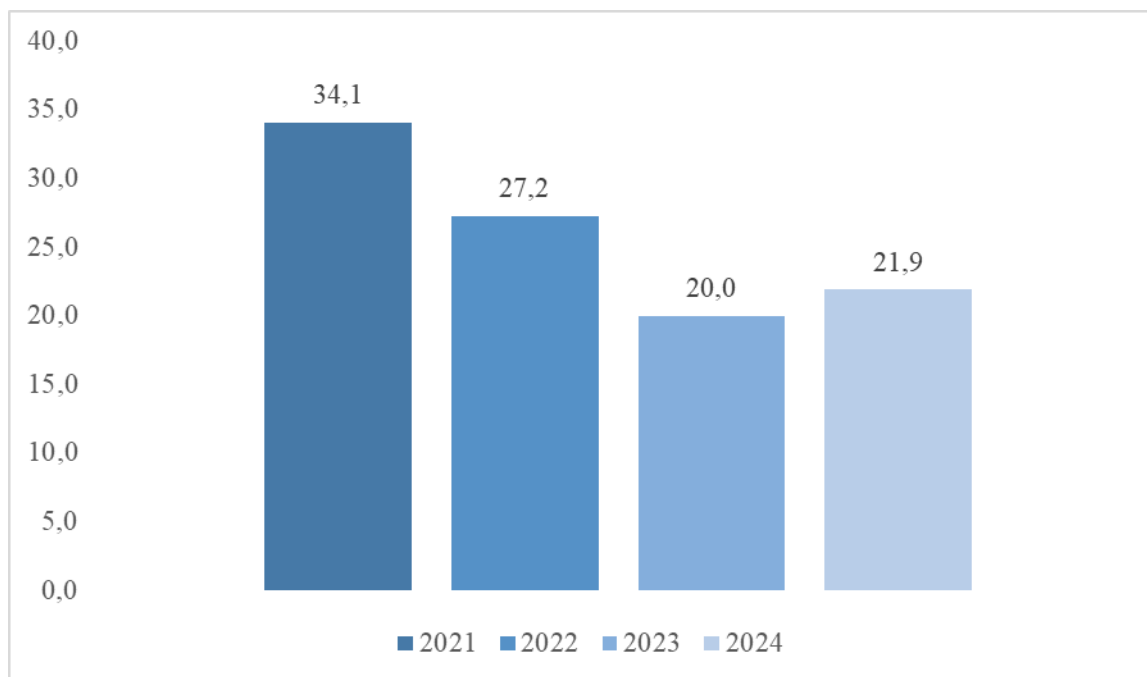

Рис. 1. Частка товарного експорту в загальному обсязі ВВП, %

Примітка. Не враховано тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частину тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено на основі [5].

Таблиця 1

Динаміка експорту деяких товарів з України, тис. дол. США

Найменування товарів	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Темп приросту 2024 р./ 2021 р., %	I кв. 2024 р.	I кв. 2025 р.
Усього	68072328,8	44135592,5	36182902,9	41733116,1	-38,7	10060852,7	9952714,1
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва (I-IV)	27708932,3	23389959,3	22000685,1	24683307,9	-10,9	6486510,5	5779281,3
Мінеральні продукти (V)	8414372,7	4322523,1	2415050,9	3432356,1	-59,2	985939,0	826116,5
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (IV)	2815603,7	1286753,2	888199,3	973130,1	-65,4	220243,3	255718,5
Промислові вироби (VII-VIII, X-XVI, XX)	4805533,3	3012747,0	2297530,7	2426398,0	-49,5	476528,8	719293,7
Деревина та вироби з неї (IX)	2005802,9	1884876,0	1493430,7	1465659,5	-26,9	321628,0	365609,1
Чорні й кольорові метали та вироби з них (XV)	15990999,1	6003461,6	3916297,7	4456346,9	-72,1	1067676,2	1068417,3
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади (XVI-XVIII)	6107556,9	4213794,4	3068790,2	3678792,6	-39,8	478372,2	917731,0

Примітка. Не враховано тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частину тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено на основі [6].

Натомість експорт мінеральних продуктів скоротився більш ніж удвічі: з 8 414 372,7 тис. дол. США у 2021 р. до 3 432 356,1 тис. дол. США у 2024 р. (зниження становило 59,2%). Така динаміка пояснюється зменшенням видобутку та ускладненням доступу до морської логістики. У I кварталі 2025 р. спостерігається подальше зниження (826 116,5 тис. дол. США проти 985 939,0 тис. дол. США у I кварталі 2024 р.),

що свідчить про перехід цього сегмента в стан хронічного спаду без кардинальної реструктуризації інфраструктури.

Продукція хімічної промисловості зазнала одного з найглибших падінь: з 2 815 603,7 тис. дол. США у 2021 р. до 973 130,1 тис. дол. США у 2024 р. Доцільно зауважити, що хімічна галузь критично залежна від енергоносіїв, імпортої сировини та сталого

логістичного забезпечення, що у воєнних умовах було порушено. Водночас дані за I квартал 2025 р. демонструють зростання порівняно з аналогічним періодом 2024 р. (255 718,5 тис. дол. США проти 220 243,3 тис. дол. США), що може вказувати на перші кроки з відновлення виробництва через переорієнтацію на менш енергомісткі сегменти.

Експорт деревини та виробів з неї показав помірне зниження – з 2 005 802,9 тис. дол. США у 2021 р. до 1 465 659,5 тис. дол. США у 2024 р. Незважаючи на складні умови, деревообробна промисловість залишилася функціональною завдяки природній ресурсній базі та низькому рівню залежності від імпортних комплектувальних.

У сегменті промислових виробів (групи VII-VIII, X-XVI, XX) відбулося скорочення експорту з 44 805 533,3 тис. дол. США у 2021 р. до 2 426 398,0 тис. дол. США у 2024 р. (темپ зниження становив 49,5%). Характерною є висока чутливість цієї групи до порушень ланцюгів постачання та енергетичної нестабільності. Проте у I кварталі 2025 р. експорт зріс на 50% (719 293,7 тис. дол. США проти 476 528,8 тис. дол. США у I кварталі 2024 р.), що може бути наслідком релокації частини підприємств до західних регіонів і диверсифікації асортименту.

Найгостріше скорочення зафіксовано в секторі чорних і кольорових металів та виробів з них – з 15 990 999,1 тис. дол. США у 2021 р. до 4 456 346,9 тис. дол. США у 2024 р. (темپ зниження

становив 72,1%). Основними чинниками стали знищення металургійної інфраструктури в Маріуполі, Краматорську та інших індустриальних центрах, а також утрата традиційних ринків збуту. Утримання експорту на рівні I кварталів 2024 і 2025 рр. (≈1,07 млрд дол. США) свідчить про стабілізацію на мінімальному рівні, що потребує довгострокових капіталовкладень для повноцінного відновлення.

Окремо варто підкреслити ситуацію у сфері машинобудування, транспорту та приладобудування: експорт скоротився з 6 107 556,9 тис. дол. США у 2021 р. до 3 678 792,6 тис. дол. США у 2024 р. (темپ падіння становив 39,8%). Утім, показник I кварталу 2025 р. (917 731,0 тис. дол. США) демонструє майже двократне зростання порівняно з аналогічним періодом 2024 р. (478 372,2 тис. дол. США), що може свідчити про потенціал інженерного сектору як одного із пріоритетних напрямів у повоєнному відновленні. Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок, що динаміка товарного експорту України зазнала суттєвих змін.

У контексті дослідження динаміки товарного експорту України в умовах війни доцільним є аналіз структурних зрушень регіонального розподілу експортної активності за період 2021-2024 рр. та перший квартал 2025 р. Порівняння дає змогу виявити вплив бойових дій на окремі регіони та виділити адаптивні можливості регіональних економік у трансформаційних умовах (табл. 2).

Таблиця 2

Регіональна структура товарного експорту, %

Регіон	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	I кв. 2024 р.	I кв. 2025 р.
Вінницька обл.	1,9	3,6	4,7	4,7	5,4	5,7
Волинська обл.	1,2	2,4	2,3	2,8	2,0	3,0
Дніпропетровська обл.	17,9	14,2	13,0	14,3	16,2	14,4
Донецька обл.	10,3	0,6	0,6	0,2	0,2	0,1
Житомирська обл.	1,1	1,6	1,5	1,8	1,4	2,0
Закарпатська обл.	2,5	4,5	3,8	3,5	1,6	3,4
Запорізька обл.	7,0	6,4	4,0	4,0	4,3	3,9
Івано-Франківська обл.	1,7	1,6	1,7	1,5	1,3	1,6
Київська обл.	3,7	4,7	5,1	4,7	4,1	4,6
Кіровоградська обл.	1,5	2,0	2,2	2,0	2,1	2,1
Луганська обл.	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Львівська обл.	4,3	6,9	7,1	6,5	5,3	6,4
Миколаївська обл.	5,1	3,7	2,8	2,1	2,5	1,6
Одеська обл.	2,5	5,4	5,0	4,4	5,1	3,6
Полтавська обл.	4,7	4,2	4,0	4,6	5,6	4,5
Рівненська обл.	1,0	1,7	1,6	1,4	1,3	1,6
Сумська обл.	1,6	1,6	1,9	1,9	2,0	2,0
Тернопільська обл.	1,0	1,8	1,9	2,0	1,6	2,4
Харківська обл.	2,6	2,0	2,2	1,7	2,0	1,9
Херсонська обл.	0,6	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Хмельницька обл.	1,3	1,8	2,1	2,3	1,9	2,1
Черкаська обл.	1,3	2,9	3,4	3,1	3,2	3,5
Чернівецька обл.	0,3	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5
Чернігівська обл.	1,7	1,6	2,5	2,4	2,6	3,2
м. Київ	22,5	23,7	26,0	27,3	27,6	25,9

Примітка. Не враховано тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частину тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено на основі [6].

У 2021-2022 рр. спостерігається різке скорочення частки експорту з традиційно промислово розвинених регіонів, які зазнали прямих воєнних утрат. Зокрема, у Донецькій області показник знизився з 10,3% у

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

2021 р. до 0,6% у 2022 р., а в Луганській області – фактично до нуля. Такі зміни свідчать про зупинку або істотне обмеження діяльності підприємств металургійної, хімічної та машинобудівної галузей, зосереджених у цих регіонах.

На тлі скорочення обсягів експорту зі Сходу України спостерігалася активне зростання частки західних областей. Наприклад, Львівська область збільшила частку у структурі експорту з 4,3% у 2021 р. до 6,9% у 2022 р., а Закарпатська – з 2,5% до 4,5% відповідно. Це частково зумовлено географічною близькістю до кордонів ЄС, наявністю логістичних переваг, а також релокацією підприємств у безпечніші регіони. У зазначених випадках експортна активність концентрувалася переважно навколо переробної промисловості, харчових продуктів і виробів з деревини.

У 2023-2024 рр. структура експорту продовжила зазнавати помірних трансформацій. Наприклад, частка м. Київ демонструвала стабільне зростання: з 23,7% у 2022 р. до 26,0% у 2023 р. і до 27,3% у 2024 р. Це свідчить про концентрацію орієнтованої на експорт діяльності в столиці, яка є центром логістичних і фінансових сервісів і хабом високо-технологічного виробництва та посередницьких структур.

На прикладі Вінницької та Волинської областей простежується поступове посилення експортного потенціалу агропромислових кластерів. Зокрема, частка їх у Вінницькій області зросла з 1,9% у 2021 р.

до 4,7% у 2024 р., а у Волинській області – з 1,2% до 2,8% відповідно. У І кварталі 2025 р. ці тенденції лише зміцнилися, досягнувши 5,7% у Вінницькій та 3,0% у Волинській областях. Це свідчить про активну участь зазначених регіонів у виробництві та експорті харчових продуктів, рослинної сировини, а також про консолідацію аграрної логістики на заході країни.

Особливий інтерес становлять зміни в південних і центральних областях, де адаптаційні процеси мали складніший характер. Наприклад, частка Миколаївської області знизилася з 5,1% у 2021 р. до 2,1% у 2024 р. і ще більше (до 1,6%) у І кварталі 2025 р. Аналогічна динаміка спостерігається в Одеській області, де з 5,4% у 2022 р. експортне навантаження поступово зменшувалося до 4,4% у 2024 р. та 3,6% у І кварталі 2025 р. Ці показники свідчать про втрату частини портових і транспортних можливостей на фоні руйнування інфраструктури.

Отже, аналіз динаміки регіональної структури товарного експорту України дає змогу виявити географічні зсуви експортної активності та глибші інституційні трансформації, які визначатимуть характер повоєнної економічної відбудови. Регіони, які демонструють стійкість та адаптивність до кризових умов, потенційно можуть стати рушіями економічного зростання на етапі реконструкції.

Для поглиблення розуміння структурних змін доцільно проаналізувати географічні напрямки товарного експорту (табл. 3).

Таблиця 3

Географічні напрямки найбільших обсягів товарного експорту

Країна	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	Обсяг, тис. дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Обсяг, тис. дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Обсяг, тис. дол. США	Частка в загальному обсязі, %	Обсяг, тис. дол. США	Частка в загальному обсязі, %
Польща	5227413,1	7,7	6653025,2	15,1	4755386,3	13,1	4708910,6	11,3
Іспанія	1677241,7	2,5	1572287,4	3,6	2008263,4	5,6	2863457,0	6,9
Німеччина	2866373,4	4,2	2264663,3	5,1	2019672,0	5,6	2840752,1	6,8
Китай	8003562,7	11,8	2467228,3	5,6	2406354,8	6,7	2393840,8	5,7
Туреччина	4142633,7	6,1	2941796,1	6,7	2368507,5	6,5	2207967,0	5,3
Нідерланди	2262530,2	3,3	1540793,8	3,5	1490860,0	4,1	1990368,4	4,8
Італія	3469269,2	5,1	1647263,5	3,7	1536892,9	4,2	1935653,7	4,6
Румунія	1543445,3	2,3	3855843,7	8,7	3764884,5	10,4	1762025,1	4,2
Єгипет	1944564,0	2,9	802049,0	1,8	1085021,4	3,0	1636386,3	3,9
Угорщина	1622073,1	2,4	2270884,0	5,1	1184875,2	3,3	1152058,1	2,8

Примітка. Не враховано тимчасово окуповані території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частину тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено на основі [6].

Аналіз динаміки товарного експорту України за період 2021-2024 рр. демонструє суттєві зміни в географічній структурі зовнішньої торгівлі, зумовлені трансформаціями логістичних маршрутів, переорієнтацією торговельних зв'язків, а також загостренням безпекових ризиків. Найбільш показовим є приклад Польщі, обсяг експорту до якої у 2022 р. порівняно з 2021 р. зріс на 27% – з 5 227 413,1 тис. дол. США до 6 653 025,2 тис. дол. США. Це зростання відбулося на тлі повномасштабного вторгнення РФ в Україну, яке зумовило масову релокацію бізнесу до західних регіонів і збільшення товаропотоків через західні прикордонні пункти пропуску. Водночас у 2023-2024 рр.

експорт до Польщі поступово скорочувався, знизившись до 4 708 910,6 тис. дол. США у 2024 р., що, ймовірно, свідчить про поступове перенастроювання маршрутів постачання до інших європейських країн або втрату певних позицій на ринку через конкуренцію. Однак Польща залишається стабільним торговельним партнером, з яким вибудовуються довгострокові логістичні та виробничі ланцюги, важливі для відновлення українського експорту.

Цікавим є поступове нарощування експорту до Іспанії: з 1 677 241,7 тис. дол. США у 2021 р. до 2 863 457,0 тис. дол. США у 2024 р. Зростання більш

ніж на 70% свідчить про ефективну диверсифікацію поставок українських товарів.

Ще одним прикладом відновлення експортної динаміки є Німеччина, до якої у 2024 р. обсяг поставок зріс до 2 840 752,1 тис. дол. США, що перевищує рівень 2023 р. (2 019 672,0 тис. дол. США) на 40%. Це зростання частково зумовлено переорієнтацією промислового експорту, зокрема товарів машинобудування, продукції переробної галузі та деревини, яка активно використовується в реконструкційних проєктах у країнах-членах ЄС. Надалі такі канали постачання можуть стати основою орієнтованого на експорт відновлення на засадах партнерства з провідними європейськими економіками.

Натомість спостерігається різке падіння експорту до Китаю – з 8 003 562,7 тис. дол. США у 2021 р. до 2 393 840,8 тис. дол. США у 2024 р. Зменшення обсягів на понад 70% свідчить про розрив традиційних торговельних зв'язків, що були притаманні довоєнному періоду, зокрема в аграрному секторі (кукурудза, соняшникова олія) та сировинних галузях. Через військову блокаду портів на півдні України довгі ланцюги постачання на китайський ринок виявилися економічно та логістично недоцільними.

На окрему увагу заслуговує динаміка експорту до Румунії, яка у 2022 р. зросла майже у 2,5 раза – з 1 543 445,3 до 3 855 843,7 тис. дол. США. Це пов'язано з використанням порту Констанца як альтернативної точки відвантаження українського зерна, що стало особливо актуальним у періоди блокування портів Чорного моря. Однак уже у 2024 р. спостерігається спад до 1 762 025,1 тис. дол. США, що зумовлено оптимізацією логістичних витрат і частковим відновленням судноплавства з українських портів.

Стабільність зберігають такі традиційні партнери, як Туреччина, Нідерланди та Італія. Обсяги експорту до Туреччини знизилися з 4 142 633,7 тис. дол. США у 2021 р. до 2 207 967,0 тис. дол. США у 2024 р., що свідчить про поступову втрату частки ринку в регіоні Чорного моря. Водночас помірне зростання експорту до Нідерландів (з 1 490 860,0 тис. дол. США у 2023 р. до 1 990 368,4 тис. дол. США у 2024 р.) указує на переорієнтацію товарних потоків через північні європейські хаби. Італія також демонструє поступове відновлення: з 1 536 892,9 тис. дол. США у 2023 р. до 1 935 653,7 тис. дол. США у 2024 р., що може бути пов'язано зі зростанням попиту на будівельні матеріали та сировину в умовах реалізації програм зеленого переходу та інфраструктурної модернізації. Показники щодо Єгипту та Угорщини демонструють помірне відновлення після скорочень 2022-2023 рр.

Узагальнюючи, варто зазначити, що географічна динаміка товарного експорту України в умовах війни демонструє високу чутливість до змін геополітичної кон'юнктури та інфраструктурної доступності торговельних каналів. Водночас зафіксовані дані свідчать про формування нових стійких напрямів експорту, орієнтованих на ЄС, що потенційно можуть слугувати основою для повоєнного економічного зростання, побудованого на інтеграції та стійкості українського товарного експорту.

Отже, у контексті повоєнного відновлення України стратегічні напрями трансформації товарного

експорту мають ґрунтуватися на переосмисленні його структури, пріоритетів і механізмів державної підтримки. З огляду на значне зниження частки товарного експорту у ВВП, що зумовлено системними втратами виробничого потенціалу, порушенням логістичних ланцюгів та зміною зовнішньоекономічної кон'юнктури, особливої актуальності набуває перехід від сировинної моделі до моделі, орієнтованої на продукцію з високою доданою вартістю. Така трансформація передбачає стимулювання розвитку галузей з експортним потенціалом і високим рівнем технологічності, зокрема машинобудування, ІТ, харчової та хімічної промисловості. Логічним продовженням цієї політики має стати диверсифікація експортної географії та логістичних маршрутів, що забезпечить стійкість до зовнішніх шоків. Крім того, актуальним є посилення інституційної спроможності держави у сфері експортного супроводу, включно з розвитком експортного кредитування, страхування та сприяння участі українських компаній у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Висновки. Отже, узагальнення результатів проведеного дослідження засвідчує, що воєнне протистояння, розпочате повномасштабним вторгненням РФ, зумовило товарно-географічну трансформацію експорту України, який на сучасному етапі втрачає частку у структурі ВВП та стійкість як індикатор зовнішньоекономічної активності. Динаміка скорочення товарного експорту у 2022-2023 рр. і незначне відновлення у 2024 р. свідчать про системну деструкцію логістичної, виробничої та експортної інфраструктури, наслідком чого стало формування структурних дисбалансів, що потребують стратегічного переосмислення. На нашу думку, ключовим напрямом подальших змін має стати поступова переорієнтація товарного експорту на продукцію з вищою доданою вартістю з одночасним посиленням інституційної спроможності держави щодо відновлення та розвитку орієнтованих на експорт галузей. Аналіз товарної структури експорту показав різноспрямовану динаміку за окремими категоріями, зокрема відносно стійкості аграрного експорту, хронічне падіння мінерального та металургійного сегментів, а також ознаки адаптації хімічної та деревообробної галузей.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення механізмів інституційного сприяння структурній трансформації українського експорту в умовах повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Шамборовський Г. О. Сучасний стан та перспективи зовнішньої торгівлі України. *Агросвіт*. 2024. № 9. С. 28-35. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.9.28>
2. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 18-32. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)02](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)02)
3. Пічкурова З. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151>

4. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Український товарний експорт: виклики в умовах війни та повоєнного відновлення. *Регіональна економіка*. 2024. № 1. С. 81-94. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-8>

5. Економічна статистика / Національні рахунки. *Державна служба статистики України*: сайт. 2025. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm

6. Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики України*: сайт. 2025. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

References

1. Shamborovsky, H. O. (2024). Suchasnyy stan ta perspektyvy zovnishn'oyi torhivli Ukrainy [Condition and prospects of foreign trade of Ukraine]. *Ahrosvit – Agrovit*, 9, 28-35. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.9.28 [in Ukrainian].

2. Nechyporuk, A., Kotova, M., & Kochubey, D. (2023). Eksport Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Ukraine's exports under martial law]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo – Foreign trade: economy, finance, law*, 5, 18-32. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)02](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)02) [in Ukrainian].

3. Pichkurova, Z. (2024). Rozvytok zovnishn'oyi torhivli Ukrainy v umovakh viyny [Development of Ukraine's foreign trade in the conditions of war]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-151> [in Ukrainian].

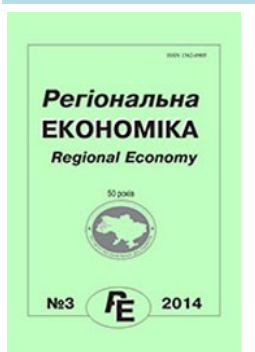
4. Ishchuk, S. O., & Sozansky, L. Yo. (2024). Ukrain's'kyi tovarnyy eksport: vyklyky v umovakh viyny ta povoyennoho vidnovlennya [Ukrainian commodity export: challenges in the conditions of war and post-war reconstruction]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 111(1), 81-94. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-8> [in Ukrainian].

5. Ekonomichna statystyka / Natsional'ni rakhunky [Economic statistics / National accounts] (2025). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm [in Ukrainian].

6. Ekonomichna statystyka / Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' [Economic statistics / Foreign economic activity] (2025). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm [in Ukrainian].

Надійшло 12.06.2025 р.

Науково-практичний журнал «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Науково-практичний журнал «Регіональна економіка» – це фахове науково-практичне видання, у якому висвітлюються такі теоретичні та прикладні питання: формування і реалізація державної регіональної політики в Україні, проблеми соціально-економічного життя регіонів, їх територіального розвитку, природокористування та екологічної безпеки, соціальної політики, транскордонного співробітництва, розвитку сільських територій, інвестиційно-інноваційної політики, фінансів і банківської справи.

Журнал «Регіональна економіка» включений до Переліку наукових фахових видань України (Наказ МОН України від 7.10.2015 р. №1021).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**, Польща – з 2012 року.

Сайт журналу: www.re.gov.ua